

Paweł Błaszczyk, Sławomir Zwierzchlewski, Oleksii Kvilinskyi

Przedakcesyjna polityka gospodarcza wobec jednolitej polityki EBC – mechanizmy i pokryzysowa ocena empiryczna dla Polski

Roczniki Ekonomiczne Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy 9,
11-27

2016

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

**PAWEŁ BŁASZCZYK, SŁAWOMIR ZWIERZCHLEWSKI,
OLEKSII KVILINSKYI**

PRZEDAKCESYJNA POLITYKA GOSPODARCZA WOBEC JEDNOLITEJ POLITYKI EBC – MECHANIZMY I POKRYZYSOWA OCENA EMPIRYCZNA DLA POLSKI

Streszczenie: Głównym celem niniejszego opracowania jest prezentacja możliwych rozwiązań dotyczących sposobu wyznaczania polityki gospodarczej przed przystąpieniem do UGW, ze szczególnym uwzględnieniem aspektów procesu konwergencji w sferze monetarnej w okresie przed- i poakcesyjnym oraz ocena stopnia konwergencji Polski ze strefą euro w kontekście jednolitej polityki Europejskiego Banku Centralnego.

Opracowanie składa się z dwóch głównych części. Pierwsza ma przede wszystkim charakter teoretyczny i dotyczy instytucjonalnych aspektów EBC w sferze jednolitej polityki pieniężnej (punkt 1) oraz mechanizmów przedakcesyjnej polityki gospodarczej do strefy euro (punkt 2). Druga część (punkt 3) ma charakter empiryczny i dokonano w niej oceny konwergencji polskiej gospodarki na tle wyzwań wynikających z jednolitej polityki pieniężnej w ramach UGW. Odniesiono się do kryteriów konwergencji z Maastricht (punkt 3.2.) oraz wielkości stanowiących wyznaczniki strategii polityki pieniężnej EBC (punkt 3.3.).

Badania przeprowadzone w tekście wskazują, że zbieżność Polski ze strefą euro nie jest zadawalająca w obliczu akcesji i uczestnictwa w jednolitej, europejskiej polityce pieniężnej. Po pierwsze, występują poważne problemy z wypełnianiem samych nominalnych kryteriów z Maastricht. Co prawda w ostatnich latach pokryzysowych można doszukać się pozytywnych tendencji w tym zakresie, jednak powyborcze perspektywy mogą stanowić przeszkodę w jej utrzymaniu. Po drugie, również dokonana w tym opracowaniu ocena konwergencji pod kątem specyfiki strategii EBC nie wypada korzystnie. Badania wskazują na to, że jednolita polityka pieniężna w strefie euro nie byłaby dostosowana do naszych uwarunkowań gospodarczych zarówno w sferze nominalnej, jak i realnej oraz pieniężnej i fiskalnej.

Słowa kluczowe: strefa euro, konwergencja gospodarcza, polityka gospodarcza, Europejski Bank Centralny.

1. WSTĘP

Jeden z aspektów badań dotyczący Unii Gospodarczej i Walutowej (UGW) koncentruje się na kwestii jakości polityki gospodarczej przed przystąpieniem do strefy wspólnotowego pieniądza. W tym kontekście, kompozycję polityki makro-

ekonomicznej można analizować poprzez formułowanie jej wariantów. Istotnym obszarem analizy jest wyodrębnienie dwóch skrajnych opcji zakładających wypełnienie (pierwszy wariant) lub niespełnienie (drugi wariant) obligatoryjnych kryteriów zbieżności przed przystąpieniem do ERM II, z jednoczesnym uwidacznianiem ich wpływu dla sfery realnej gospodarki oraz stabilności kursu w ERM II¹.

Utrzymanie zbieżności głównych parametrów ekonomicznych (stopy procentowej, inflacji, deficytu budżetowego/publicznego) na obszarze UGW jest kolejnym czynnikiem oddziałującym na skuteczność procesu integracji walutowej. W tym zakresie, ważnym zagadnieniem jest ocena szybkości transmisji impulsów pieniężnych generowanych przez Europejski Bank Centralny (EBC). Odmienne cechy polityk pieniężnych poszczególnych państw unii, szczególnie stanów płynności komercyjnego sektora bankowego oraz mechanizmu alokacji finansowej, mogą zniekształcać charakter mechanizmu transmisji pieniężnej i tym samym różnicować poziom stóp procentowych czy inflacji².

Na tym tle skonstruowano główny cel niniejszego opracowania, którym jest prezentacja możliwych rozwiązań dotyczących sposobu wyznaczania polityki gospodarczej przed przystąpieniem do UGW, ze szczególnym uwzględnieniem aspektów procesu konwergencji w sferze monetarnej w okresie przed- i poakcesyjnym oraz ocena stopnia konwergencji Polski ze strefą euro w kontekście jednolitej polityki Europejskiego Banku Centralnego³.

Opracowanie składa się z dwóch głównych części. Pierwsza (punkty 1–2) ma głównie charakter teoretyczny i dotyczy instytucjonalnych aspektów EBC w sferze jednolitej polityki pieniężnej (punkt 1) oraz mechanizmów przedakcesyjnej polityki gospodarczej do strefy euro (punkt 2). Druga część (punkt 3) ma charakter empiryczny i dokonano w niej oceny konwergencji polskiej gospodarki na tle wyzwań wynikających z jednolitej polityki pieniężnej w ramach UGW. Odniesiono się do kryteriów konwergencji z Maastricht (punkt 3.2.) oraz wielkości stanowiących wyznaczniki strategii polityki pieniężnej EBC (punkt 3.3.).

2. INSTYTUCJONALNA FORMUŁA EBC

Zbieżność parametrów ekonomicznych na obszarze UGW jest jednym z kluczowych czynników wzmacniającym stabilność UGW. W tym kontekście, szczególnego znaczenia nabrała kwestia reputacji EBC, a tym samym jakości transmisji unijnej polityki pieniężnej. Zasadniczy problem polega na tym, że wiarygodności banku centralnego nie buduje się z dnia na dzień. Wystąpiła zatem konieczność wydatnego skrócenia tego procesu poprzez odpowiednie rozwiązania instytucjonalne.

¹ Zob. D. Gros, N. Thygesen, *European monetary integration*, Pearson Education, Harlow, England 2003.

² Zob. A. Nowak-Far, *Unia gospodarcza i walutowa w Europie*, Instytut Wydawniczy Euro-Prawo, Warszawa 2011.

³ E. J. Pentecost, A. Van Poeck (red.), *European Monetary Integration. Past, Present and Future*, Edward Elgar, Nortampton 2001, s. 87–154.

Zastosowano, słusznie z punktu widzenia stabilności sfery pieniężnej w UGW, następujące rozwiązania:

- zbudowano EBC zgodnie z pewnym zapożyczonym wzorcem,
- określono *explicite* cel (cele) wspólnej polityki pieniężnej,
- przyznano EBC niezależność w wymiarze politycznym i funkcjonalnym wraz z minimalizowaniem formalnej odpowiedzialności za realizację ogłoszonych przez siebie celów,
- określono *explicite* sposób wyznaczania stopy procentowej⁴.

Przyjęcie z góry jakiegoś punktu odniesienia dla formuły unijnego banku może spowodować, że podmioty gospodarcze i prywatne bardzo szybko zaakceptują i naborą zaufania do nowej władzy pieniężnej. Warunkiem koniecznym do tego jest odpowiednio wczesna informacja co do ustalonego wzorca, ale także jego duży prestiż. Tym przede wszystkim kierowano się przy wyborze Bundesbanku jako swoistego wzorca do tworzenia instytucjonalnych podstaw EBC. Należy podkreślić, iż pod koniec lat osiemdziesiątych XX wieku (a więc w momencie konstruowania ekonomiczno-prawnych podstaw UGW) niemiecki bank centralny był już dobrze znany ze swojej wysokiej skuteczności w realizacji ogłoszonych celów oraz przejrzystych reguł komunikowania się z otoczeniem. Ponadto, funkcjonował w grupie państw inicjujących UGW.

Korzyści gospodarcze wynikające z niskiej inflacji i wymóg utrzymania jej na podobnym poziomie w krajach UGW przesądziły o wyznaczeniu nadrzędnego celu unijnej polityki pieniężnej w postaci stabilnego poziomu cen. Przyjęcie zasady, iż celem tej polityki byłoby osiągnięcie więcej niż jednego celu, np. niskiej inflacji, wysokiej stopy zatrudnienia czy stabilności finansowej, zmuszałoby podmioty gospodarcze i prywatne do rozstrzygnięcia, który cel staje się (okresowo lub długofalowo) ważniejszy. Mogłoby to znacząco obniżyć zaufanie do wspólnotowego banku centralnego i zakłócić porządek pieniężny w UGW⁵.

Warunki w jakich konstruowana jest władza pieniężna w UGW powinny przesądzać o przyznaniu jej pełnego zakresu niezależności politycznej i funkcjonalnej. Formuła funkcjonowania omawianej władzy mogła być ustalana w ramach uzgodnień międzynarodowych (pomiędzy krajami UGW) lub w ramach tych uzgodnień i przy pomocy niezależnego unijnego organu składającego się z grupy ekspertów⁶, przede wszystkim w obszarze bankowości centralnej. Trudno określić podmiot, przed który EBC byłby (mniej lub bardziej) zależny i zobligowany do rozliczania się z efektów swojej działalności. Takim podmiotem nie mógłby być żaden z krajowych parlamentów ze względu na negatywne polityczne konotacje wyboru takiego rozwiązania. Jakikolwiek zakres zależności i odpowiedzialności przed or-

⁴ H. Berger, J. de Haan, S. C. W. Eijfinger, *Central Bank Independence: An Update of Theory and Evidence*, Working Paper, CESifo, no. 255, Munich 2000, s. 128; R. Kokoszczyński, *Współczesna polityka pieniężna w Polsce*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2004, s. 159–160.

⁵ O. Szczepańska, *Stabilność finansowa jako cel banku centralnego*, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa 2008, s. 67–72.

⁶ M. De Cecco, A. Giovannini (red.), *A European Central Bank? Perspectives on Monetary Unification after Ten Years of the EMS*, CUP, Cambridge 1989, s. 94–96.

ganem unijnym wymagałby przyznania mu szerokich prerogatyw do sprawowania władzy na obszarze UW. W praktyce musiałoby to oznaczać funkcjonowanie unii polityczno-walutowej charakteryzującej się zarówno pełną integracją sfery pieniężnej, jak i istnieniem ponadnarodowej władzy ustawodawczej i wykonawczej. Tak wysoki poziom upolitycznienia jest jednak cechą wyższych form integracyjnych w odniesieniu do UGW. Podobne przyczyny uzasadniają wyposażenie EBC w nieograniczone kompetencje w ustalaniu poziomu stóp procentowych i innych narzędzi polityki pieniężnej. Logiczną przyczyną przyznania pełnej niezależności funkcjonalnej jest też układ celów unijnej polityki pieniężnej, w tym przede wszystkim realizacja celu nadrzędnego⁷.

Wyznaczanie przez wspólnotowy bank centralny jednorodnego instrumentarium pieniężnego dla wszystkich państw unii tworzy problem wyboru najbardziej optymalnego kształtu tego instrumentarium. Ważny jest wybór najlepszej możliwej stopy procentowej szczególnie w sytuacji występowania pewnych różnic w poziomach inflacji w poszczególnych krajach UGW⁸. Wiarygodność EBC będzie zależeć od tego, jak precyzyjnie wyjaśni społeczeństwu metodę doboru wysokości stopy procentowej. Dla wzmocnienia tej wiarygodności należałoby wyznaczać taki jej poziom, który mieściłby się w środku rozkładu pożądanej przez poszczególne kraje stopy procentowej. Większość państw byłaby wówczas skłonna zaakceptować aktualny poziom tej stopy w stosunku do poziomu inflacji. W tym kontekście, ważnym elementem konstruowania ram instytucjonalnych unijnego banku centralnego jest jego struktura organizacyjna, zwłaszcza kształt procesu wdrażania decyzji.

Optymalnym rozwiązaniem byłaby struktura scentralizowana, która kumulowałaby ten proces w rękach jednej grupy decyzyjnej, autonomicznej w odniesieniu do poszczególnych państw UGW. W systemie scentralizowanym dużo łatwiej jest wyznaczać określoną wartość stopy procentowej, przy różnych rozkładach poziomu inflacji na obszarze unii walutowej⁹. Federalny charakter bankowości centralnej w UGW determinuje pozycję EBC w układzie instytucji władz pieniężnych. Stanowi on jednostkę centralną wobec narodowych banków centralnych państw członkowskich UGW i całej UE. Z drugiej strony, kształt struktury organizacyjnej EBC tworzy warunki do decentralizacji procesu decyzyjnego, szczególnie w obliczu

⁷ P. Bofinger, *Monetary Policy. Goals, Institutions, Strategies and Instruments*, Oxford University Press, Oxford 2001, s. 25–27.

⁸ Wiarygodność unijnego banku centralnego wyznaczona jego pełną niezależnością polityczną i ekonomiczną, niskim poziomem odpowiedzialności oraz jasno określonym celem nadrzędnym w postaci stabilnego poziomu cen może być gwarantem niskiej przeciętnej stopy inflacji na terenie UGW, natomiast w dalszym ciągu nie można wykluczyć pewnych różnic w jej poziomach między krajami tej unii. Należy jednak podkreślić, iż spadek przeciętnej stopy inflacji w UGW powinien z reguły prowadzić do zmniejszenia tych różnic, m.in. poprzez redukcję oczekiwań inflacyjnych.

⁹ Można wyróżnić rozkład identyczny, rozkład symetryczny lub rozkład asymetryczny. W pierwszym przypadku, występuje jednolita stopa wzrostu cen we wszystkich krajach UGW. W drugim przypadku, w jednej połowie tych krajów inflacja kształtuje się na niższym poziomie, a w drugiej połowie na wyższym poziomie. Rozkład asymetryczny charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem inflacji pomiędzy krajami UGW. Na ten temat zob. Aksoy, De Grauwe, Dewachter 1999.

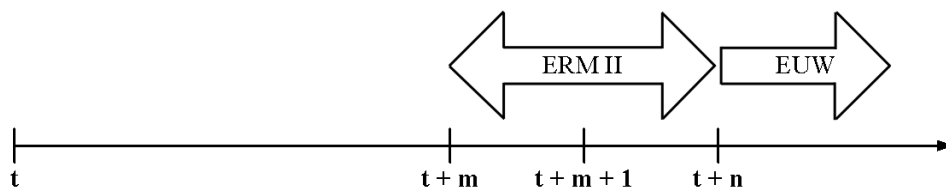
rozszerzania UE i w dalszej konsekwencji UGW o kolejne państwa¹⁰. Dużo zatem zależy od stopnia homogeniczności zarządu EBC. W pełni jednorodna grupa decyzyjna zwiększa szansę na sformułowanie skutecznej koalicji z częścią prezesów krajowych banków centralnych na rzecz wyznaczenia pożądanej stopy procentowej i jednocześnie utrzymywania zbieżności sfery pieniężnej na obszarze UGW¹¹.

3. WARIANTY POLITYKI GOSPODARCZEJ W OKRESIE PRZEDAKCESYJNYM

Ład instytucjonalny EBC wskazuje na kierunki i priorytety działań w unijnej sferze pieniężnej. Stanowi to sygnał dla państw aspirujących do strefy euro co do sposobu wyznaczania polityki przedakcesyjnej. Należy zaznaczyć, iż nie tylko parametry sfery pieniężnej powinny podlegać strukturalnym dopasowaniom, ale również kształt pozostałych sfer ekonomicznych, w tym przede wszystkim polityki fiskalnej. Wynika to z oczywistych interakcji pomiędzy sferą pieniężną i fiskalną. Zbyt luźna polityka fiskalna może oddziaływać na *stricte* pieniężne zmienne gospodarcze i tym samym zakłócać charakter jednolitej polityki EBC.

Ważnym obszarem analizy staje się formułowanie wariantów działań dla władz gospodarczych w okresie przedakcesyjnym. Można przyjąć racjonalne założenie, że akcesja Polski do UGW nastąpi w kilkuletniej perspektywie, np. w okresie $t+n$, gdzie t to czas obecny (rysunek 1). Oznacza to, że aby wypełnić kryteria zbieżności w ciągu n lat muszą nastąpić odpowiednie dostosowania, przede wszystkim w sferze fiskalnej i monetarnej.

Rysunek 1. Etapy czasowe na drodze do EUW

gdzie: t – czas obecny,

$t+m$ – przystąpienie do ERM II,

$t+n$ – weryfikacja kryteriów konwergencji i akcesja do UGW,

$t+m \rightarrow t+n$ – dwuletni okres referencyjny dla kursu walutowego,

$t+m+1 \rightarrow t+n$ – roczny okres referencyjny dla pozostałych kryteriów

Źródło: opracowanie własne.

¹⁰ Argumentem na rzecz takiej tezy jest kształt organizacyjny dwóch głównych organów kierowniczych EBC, tj. Rady Prezesów oraz Rady Ogólnej. W skład Rady Prezesów wchodzi sześcioposobowy Zarząd EBC i prezesi banków centralnych wszystkich 19 krajów UGW. W skład Rady Ogólnej wchodzi prezes i wiceprezes EBC oraz prezesi banków centralnych 28 państw członkowskich UE. Można więc mówić o pewnym rozmyciu układu władzy w EBC.

¹¹ S. Zwierzchlewski, *Stabilność unii walutowej*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2015, s. 196.

Analizie poddano dwa warianty ze względu na konsekwencje ich realizacji dla sfery realnej gospodarki oraz stabilności kursu w ERM II. Wariant I polega na spełnieniu kryteriów zbieżności jeszcze przed wejściem do ERM II. W wariancie II nie wypełnia się tych kryteriów z powodu braku jakichkolwiek dostosowań w polityce fiskalnej i pieniężnej.

W analizowanych wariantach skoncentrowano się na dwóch parametrach ekonomicznych, tj. deficycie sektora finansów publicznych (sfera fiskalna) i inflacji (sfera pieniężna). W przypadku państw zgłaszających akces do UGW i jednocześnie przekraczających dopuszczalny poziom deficytu publicznego wymaga się zaostrzenia polityki fiskalnej. Skalę restrykcji uzależnia się od stopnia przekroczenia wskazanej wartości granicznej. Jedną z cech procesu wyznaczania współczesnej polityki fiskalnej jest duży udział sztywnych wydatków rządowych. Obniżenie deficytu publicznego jedynie poprzez redukcję wydatków państwa może okazać się działaniem mało skutecznym. Koniecznością mogą być dopasowania po stronie dochodowej budżetu ukierunkowane na podwyższania przeciętnej stawki podatkowej. Należy wyraźnie podkreślić, iż w wariancie I wymagana restrykcja fiskalna byłaby rozciągnięta w czasie, generując niższe koszty społeczne.

Również skutki działań władz pieniężnych w Polsce, wymagane do obniżenia inflacji, mogłyby być mniej bolesne dla sfery realnej gospodarki, gdyby były rozłożone na okres t , $t+m$. W takiej sytuacji, NBP może redukować inflację poprzez odpowiednie kształtowanie oczekiwań inflacyjnych, unikając w ten sposób nadmiernego wzrostu stopy procentowej tym bardziej, że działania w sferze pieniężnej są wspomagane restrykcją fiskalną.

Realizacja wariantu I skutkuje okresowym zahamowaniem tempa wzrostu PKB i problemami w sferze zatrudnienia. Jednakże, wspomniano wcześniej, że zakłócenia w sferze realnej mogą być mniej bolesne, ponieważ rozłożone są w czasie. Należy mieć świadomość, iż realizacja kryteriów konwergencji przed akcesją do EUW wymusza ponoszenie kosztów makroekonomicznych oddziałujących na sferę realną¹². Istotnym czynnikiem jest więc jakość polityki przedakcesyjnej z uwzględnieniem odpowiedniej perspektywy czasowej. Dotyczy to zwłaszcza takich krajów jak Polska, które charakteryzują się wydatną jeszcze nierównowagą na rynku pracy.

Analizując stabilność kursu w ramach ERM II należy zwrócić uwagę na dwa powiązane ze sobą zjawiska. Pierwszy z nich odnosi się do efektu Balassy-Samuelsona (B-S). Dotyczy on przede wszystkim takich krajów, w których występuje relatywnie wysokie tempo wzrostu wydajności produkcji dóbr wymiennalnych. Konsekwencją efektu B-S jest dylemat wyboru pomiędzy inflacją a nominalną aprecjacją kursu walutowego. Drugie zjawisko to przepływy spekulacyjne kapitału wynikające z dysparytetu stóp procentowych. Komplementarność obu zjawisk polega

¹² A. Walters, *The Economics and Politics of Money: The Selected Essays of Alan Walters*, U.K. Elgar 1994, s. 57.

na tym, że bank centralny będzie zmuszony do podniesienia stóp procentowych, chcąc uniknąć presji inflacyjnej wynikającej z efektu B-S¹³. Restrykcja pieniężna potęguje prawdopodobieństwo ruchów spekulacyjnych, a wraz z nimi aprecjacji waluty, która wypiera produkcję eksportową. Alternatywą jest pozostawienie stóp procentowych na niezmiennym poziomie, kosztem wzrostu cen. Możliwe jest rozwiązanie pośrednie, uznające kurs walutowy i inflację za równorzędne cele polityki pieniężnej. Problem w tym, na ile skuteczne okazałoby się takie rozwiązanie. Wynika z tego, że wymiennosc pomiędzy inflacją a nominalną aprecjacją kursu walutowego może stanowić istotne zagrożenie dla procesu konwergencji oraz utrudniać dobór wartości narzędzi gospodarczych.

Pozytywną konsekwencją realizacji wariantu I może być jednak stosunkowo duża stabilność waluty w ERM II. Wynikać ona będzie z mniejszej skali koniecznych dostosowań instrumentów pieniężnych i fiskalnych w okresie $t+m$, $t+n$, ze względu na ich sukcesywne dostosowywanie w okresie t , $t+m$ i tym samym z rozbicia w czasie problemu dotyczącego wymiennosci inflacja – aprecjacja nominalna. Należy zauważyć, iż na wejściu do ERM II kurs złotego może ulec przeszacowaniu, negatywnie oddziałując na sferę realną gospodarki. To zagrożenie również uwiadamia znaczenie jakości polityki przedakcesyjnej dla procesu integracji walutowej w Europie. Stwierdza się, że jeszcze przed akcesją do ERM II politycy gospodarczy powinni dążyć do wyeliminowania lub przynajmniej osłabienia czynników prowadzących do nadmiernej aprecjacji kursu swoich walut. Do tych czynników, oprócz efektu B-S, zalicza się m.in. dysparytet stóp procentowych oraz transakcje prywatyzacyjne. Eliminacja powyższych zjawisk odsunie w czasie wejście do strefy euro. Z drugiej strony, może to świadczyć o świadomej i odpowiedzialnej polityce przedakcesyjnej.

Wariant II zakłada niewypełnienie kryteriów konwergencji przed wprowadzeniem danej waluty do ERM II. Oznacza to konieczność ich wypełnienia w pierwszym roku uczestnictwa w mechanizmie kursowym, tj. w okresie $t+m$, $t+m+1$. Wynika to z rozbieżności pomiędzy dwuletnim okresem referencyjnym w sferze kursu walutowego, a rocznym okresem referencyjnym dla pozostałych kryteriów. Zastosowanie wariantu II wiąże się z silną i skumulowaną w czasie restrykcją fiskalną i pieniężną¹⁴. Konsekwencją takich działań byłby szok sfery realnej gospodarki. Ponadto, działania w ramach omawianego wariantu miałyby destabilizujące skutki dla kursu złotego w ERM II. Zakres destabilizacji zależałby od skali efektu B-S oraz przepływów kapitału spekulacyjnego. Przy dużej sile obu zjawisk, jednoczesna redukcja inflacji i kontrola kursu walutowego byłyby trudne do pogodzenia. Rzeczywista realizacja wariantu II wydaje się zatem mało prawdopodobna, szczególnie w przypadku relatywnie dużej nierównowagi wewnętrznej danej gospodarki.

¹³ K. Konopczak, *Efekt Balassy-Samuelsona i mechanizmy jego absorpcji w krajach Europy Środkowo-Wschodniej*, Departament Edukacji i Wydawnictw, NBP, Warszawa 2013, s. 38.

¹⁴ M. Suardi, *EMU and asymmetries in monetary policy transmission*, European Commission 2001, s. 112.

4. OCENA KONWERCENCJI W POLSCE W OBLICZU JEDNOLITEJ POLITYKI PIENIĘŻNEJ W STREFIE EURO

4.1. METODYKA BADANIA

Saldo korzyści i kosztów przynależności Polski do strefy euro będzie zależeć od wielu zależnych od siebie czynników, które dotyczą zarówno okresu przed, jak i po akcesji. Czynniki te można kształtować przy pomocy polityki gospodarczej i w związku z tym w pewnym stopniu można zarządzać rozpatrywanym tutaj saldem korzyści i kosztów. W tym celu warto zdiagnozować, które czynniki są w tym kontekście kluczowe i podjąć próbę ich planowego, racjonalnego kształtowania w perspektywie akcesji do unii walutowej.

Za główne zagrożenie i obawę akcesji do strefy euro najczęściej uznaje się utratę autonomicznej, krajowej polityki pieniężnej i możliwość dyskrecjonalnego wpływania tym narzędziem na gospodarkę. Aby zneutralizować ten negatywny aspekt akcesji, konieczne jest właściwe przeprowadzenie konwergencji zarówno nominalnej, jak i realnej, a także pieniężnej i fiskalnej oraz kursowej. Może ona sprawić, że jednolita polityka Europejskiego Banku Centralnego w sferze zarówno celów, jak i instrumentów będzie odpowiednia dla naszego kraju i będzie przyczyniać się do wzrostu gospodarczego. W takiej sytuacji warto dokonywać regularnej oceny konwergencji, w tym nominalnej ze strefą euro.

W tym opracowaniu ocena konwergencji dla Polski zostanie przeprowadzona w dwóch ujęciach. W pierwszym ocena będzie dotyczyć kryteriów nominalnej konwergencji z Maastricht. Do jej przeprowadzenia przyjęto kilka założeń. Po pierwsze, badanie obejmuje lata 2004–2014, mimo że szczególną uwagę zwrócono na okres pokryzysowy, czyli po 2010 r. Lata wcześniejsze stanowią tło głównej analizy. Początkowa cezurą wynika z faktu przystąpienia Polski do UE, co daje możliwość ubiegania się o akcesję do strefy euro. Końcowa cezurą wynika z dostępności danych. Po drugie, ocena jest przeprowadzona na koniec poszczególnych lat. Po trzecie, w ocenie wykorzystane zostały dane Eurostatu zaczerpnięte ze strony internetowej w styczniu 2016 r. Po czwarte, przyjęto założenie dotyczące zbieżności w zakresie stabilności cen, że kraje charakteryzujące się deflacją nie mogą pełnić roli referencyjnych. Po piąte, w badaniu pominięto ocenę w zakresie kryterium kursowego, ze względu na brak określonego parytetu centralnego dla systemu ERM II¹⁵. Głównie odniesiono się do kryteriów, stanowiących największe wyzwanie dla decydentów gospodarczych: deficytu sektora finansów publicznych oraz stabilności cen. Wyniki badań w pierwszym ujęciu zostały zaprezentowane głównie na rysunku 2 i tabeli 1.

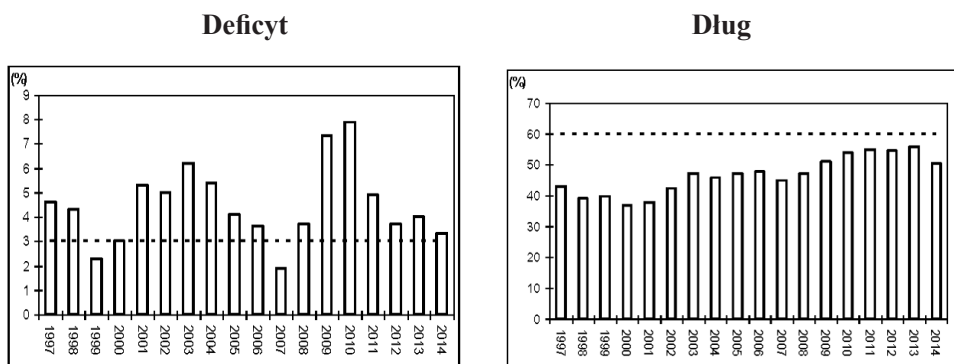
¹⁵ Por. C. Wójcik, *Dylematy polityki kursowej na drodze do członkostwa Polski w Europejskiej Unii Gospodarczej i Walutowej*, „Gospodarka Narodowa” 2001, nr 7–8; T. Chmielewski, *Od kursu płynnego do unii monetarnej. Znaczenie efektu Balassy-Samuelsona dla polskiej polityki pieniężnej*, Materiały i Studia NBP, nr 163, Warszawa 2003.

Badanie empiryczne w drugim ujęciu nawiązuje do nieco odmiennego zestawu wielkości ekonomicznych i ujętych w specyficzny sposób. Poddano analizie zbieżność w kontekście wspólnotowej polityki pieniężnej i z uwzględnieniem specyfiki strategii realizowanej przez EBC (ECB 2004). Ze względu na to, że nadrzędnym celem tej strategii jest stabilność cen, dynamika ogólnego poziomu cen w całej strefie euro jest głównym wyznacznikiem podejmowania decyzji co do ustalania instrumentów przez EBC. Zgodność zatem dynamiki cen w Polsce ze średnią w strefie może wskazywać na fakt, że instrumenty ustalane przez EBC będą odpowiednie również dla dynamiki cen w naszym kraju. Dodatkowo zakładając, że w funkcjach reakcji współczesnych banków centralnych istotną rolę odgrywa również dynamika PKB lub innej miary dochodu narodowego warto przedstawić także zbieżność w tym obszarze. Wyniki badań w drugim ujęciu zaprezentowano głównie na rysunkach 4 i 5.

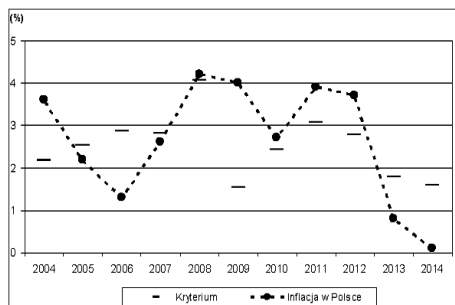
4.2. OCENA KONWERCENCJI NOMINALNEJ W POLSCE W OBLICZU KRYTERIÓW Z MAASTRICHT

Analizując tabelę 1 w układzie wierszowym, można zaobserwować, że na najłagodniejszą ocenę zasługuje przede wszystkim kryterium deficytu sektora finansów publicznych. Tylko w 2007 r. wartość graniczna nie została przekroczona. Od tego roku, w obliczu kryzysu, deficyt w relacji do PKB przez trzy kolejne lata wzrastał i zdecydowanie przewyższał dopuszczalne 3%. W latach 2009 i 2010 omawiany miernik wyniósł odpowiednio 7,3% i 7,9%. Dopiero w 2011 r. nastąpił spadek omawianej relacji do 5%, a w latach 2012–2014 r. do wartości między 3–4%. Spełnienie kryterium referencyjnego w tym zakresie będzie w najbliższych latach bardzo trudne i będzie wymagać zdecydowanej polityki ze strony władz fiskalnych, w szczególności w obliczu powyborczych zawirowań politycznych mających miejsce pod koniec 2015 r. Wydaje się, że będzie to główne wyzwanie Polski na drodze do strefy euro.

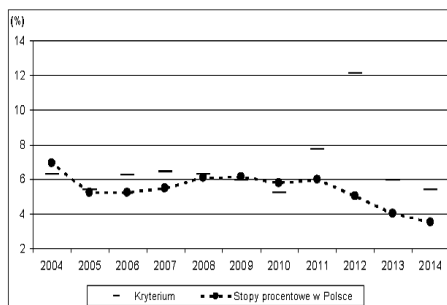
Rysunek 2. Kryteria konwergencji nominalnej w Polsce w latach 2004–2014

Stabilność cen

Stopy procentowe

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostatu.

Tabela 1. Kryteria konwergencji nominalnej w Polsce w latach 2004–2014 – podsumowanie

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Dług	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Deficyt	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-
Inflacja	-	+	+	+	-	-	-	-	-	+	+
Stopy procentowe	-	+	+	+	+	-	-	+	+	+	+
Razem	1	3	3	4	2	1	1	2	2	3	3

Znak „+” w odpowiedniej komórce oznacza, że dane kryterium w danym roku zostałyby spełnione, znak „-” oznacza niespełnienie kryterium.

Zacienione komórki dotyczą okresu pokryzysowego, zgodnie z przyjętymi w artykule założeniami.

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Eurostatu.

Mimo pozytywnej oceny w zakresie drugiego kryterium fiskalnego, dotyczącego relacji długu publicznego do PKB, wskaźnik ten od 2007 r. charakteryzował się tendencją wzrostową. W 2011 r. osiągnął on wartość 56,4%, a w 2012 r. 55,6% – najwięcej od ponad 15 lat. W kolejnych latach jego wartość ustabilizowała się, a nawet nieco spadła. Jeśli jednak w najbliższych latach pojawiłyby się presja na wzrost tego miernika, np. w obliczu powyborczej nieracjonalnej polityki fiskalnej, a w szczególności braku reform w zakresie finansów publicznych, to w przyszłości mogą pojawić się problemy ze spełnieniem referencyjnej wartości w tym obszarze. Dodatkowo taki kierunek polityki budżetowej może być trwałym bodźcem podwyższającym dynamikę cen i w konsekwencji stanowiącym zagrożenie dla wspólnotowej jednolitej polityki pieniężnej. Podsumowując jednak kryteria fiskalne, należy stwierdzić, że w okresie pokryzysowym nastąpiły pozytywne tendencje w tym zakresie.

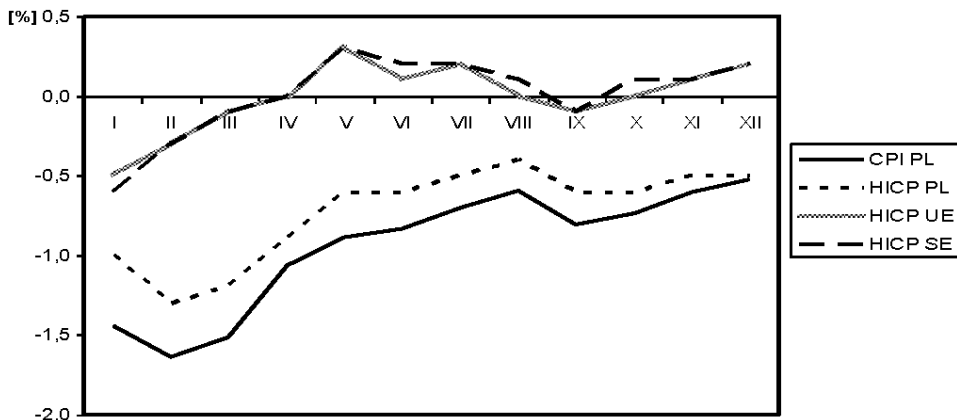
Z oceny kryterium dotyczącego dynamiki cen wynika, że Polska spełniłaby wartości graniczne w tym zakresie w latach 2005–2007 oraz 2013, 2014. Należy jednak zwrócić uwagę na możliwe trudności w jego spełnieniu, które ogólnie rzecz ujmując wynikają z relatywnego charakteru tego kryterium¹⁶. Mając na uwadze

¹⁶ Podobny, relatywny charakter posiada kryterium stopy procentowej. Również ono jest spełniane w ostatnich dwóch latach (rysunek 2); P. Błaszczyk, S. Zwierzchlewski, *Polska w obliczu akcesji do strefy euro – warianty wypełnienia kryteriów konwergencji*, [w:] E. Kryńska (red.),

z jednej strony dość niską wartość kryterium, a z drugiej strony fakt, że Polska, będąc krajem rozwijającym się, musi zaakceptować nieco podwyższoną dynamikę cen, należy stwierdzić, że spełnienie omawianego kryterium w okresie zarówno przed, jak i po akcesji do strefy euro może być kłopotliwe. Po pierwsze, zależeć ono będzie od czynników zewnętrznych (nie mających źródła w zainteresowanym kraju) takich jak dynamika cen w krajach referencyjnych, a także arbitralna decyzja KE odnośnie do sposobu obliczania wartości granicznej w przypadku deflacji. Po drugie, spełnienie niskiego kryterium inflacyjnego może wymagać restrykcyjnej polityki gospodarczej, głównie pieniężnej, co może przyczynić się do negatywnych konsekwencji sfery realnej gospodarki i większych kosztów akcesji.

Ostatnie lata po kryzysie gospodarczym przyniosły jednak pewne zmiany w odniesieniu do dynamiki cen w Polsce, które rzutują na możliwości spełnienia tego kryterium z Maastricht. W szczególności rok 2015 dla polskiej gospodarki okazał się specyficzny. We wszystkich miesiącach odnotowano deflację, mierzoną zarówno miarami CPI, jak i HICP (rysunek 3)¹⁷. Ujemna dynamika cen jest notowana już szósty kwartał z kolei. Taka sytuacja nie ma precedensu od czasu transformacji ustrojowej, kiedy to dominowały zjawiska inflacyjne. Nasz kraj jako gospodarka rozwijająca się notowała w ostatnich latach dodatnią dynamikę cen i PKB, wyższą niż średnia w strefie euro i Unii Europejskiej, w szczególności w warunkach ogólnosiwiatowego kryzysu gospodarczego w 2009 r. W 2015 r. sytuacja uległa odwróceniu, dynamika cen okazała się relatywnie niska (rysunek 3), znacznie poniżej celu inflacyjnego NBP.

Rysunek 3. Dynamika cen w Polsce i strefie euro w 2015 r.

Źródło: dane GUS i Eurostat.

Tworzenie i realizacja polityki społeczno-ekonomicznej w Polsce, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2008, s. 17–18.

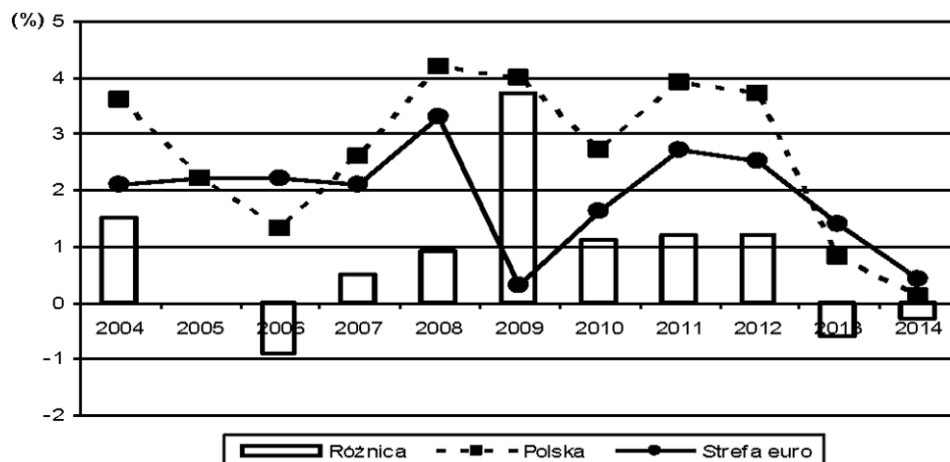
¹⁷ Deflacja w Polsce wynika z kilku zasadniczych przesłanek, przede wszystkim o charakterze zewnętrznym. Jako kluczowy należy wskazać spadek cen surowców na rynkach światowych, w tym głównie ropy naftowej oraz słabej dynamiki cen krajów sąsiadujących i partnerskich w wymianie handlowej. Po stronie popytowej spadek cen jest potęgowany przez notowaną w Polsce deflację cen producenta oraz ograniczoną presją na wzrost płac.

Analizując natomiast rysunek 2 i tabelę 1 w układzie kolumnowym, można ocenić, że największy stopień konwergencji nominalnej Polska osiągnęła w 2007 r., w którym wszystkie, rozpatrywane tutaj kryteria zostałyby spełnione. W pozostałych latach całokształt kryteriów nie zostałby osiągnięty. W okresie pokryzysowym jednak można zaobserwować pewien postęp. Głównie w latach 2013 i 2014, gdzie nie jest spełnione jedynie kryterium deficytu budżetowego, a „dystans” do jego spełnienia został ograniczony przez władze gospodarcze. Należy podkreślić, że proces konwergencji ma charakter długookresowy i tylko jego trwałość może przynieść dopasowanie do jednolitej wspólnotowej polityki pieniężnej i w związku z tym zasadnicze korzyści uczestnictwa w unii walutowej. Obrazem tej trwałości jest kryterium długookresowej stopy procentowej, które dla Polski nie wypada najgorzej na tle pozostałych.

4.3. ZBIEŻNOŚĆ W KONTEKŚCIE STRATEGII EUROPEJSKIEGO BANKU CENTRALNEGO

Jak zaznaczono w punkcie 3.1, w tym wariancie oceny przedmiotem analizy są wielkości, które mają odzwierciedlenie w funkcjach reakcji współczesnych banków centralnych, w szczególności realizujących strategię bezpośredniego celu inflacyjnego lub podobną, do których można zaliczyć zarówno EBC i NBP. Wielkości te dotyczą *explicite* i *implicit*e sformułowanych celów polityki pieniężnej. Dokonano ich zestawienia dla Polski i dla strefy euro na rysunkach 4 i 5.

Rysunek 4. Dynamika ogólnego poziomu cen w Polsce i strefie euro w latach 2004–2014

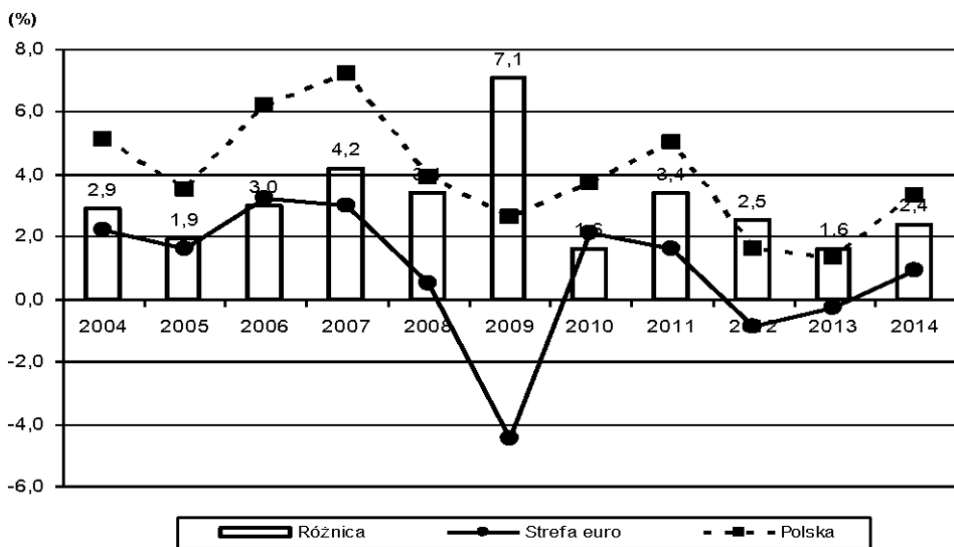

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostatu.

W odniesieniu do dynamiki cen należy zauważyć, że częściej była ona wyższa dla Polski (wyjątkami były lata 2006, 2013, 2014). Średnia dla całego okresu dla Polski wyniosła 2,6, a dla strefy euro 1,9. Kształt obu szeregów może wskazywać na pewną zbieżność, za wyjątkiem okresu kryzysu, gdy nastąpiło znaczne zróż-

nicowanie w tym zakresie. W 2009 r. odchylenie wyniosło prawie 4 pkt. proc. W strefie euro w kilku miesiącach wystąpiła deflacja, natomiast w Polsce inflacja w tym czasie przewyższała nawet 4%. Dla całego okresu badawczego współczynnik korelacji Pearsona był niewielki i wyniósł 0,47. Takie wyniki nie dają pozytywnego obrazu przygotowań do uczestnictwa w obszarze jednolitej polityki pieniężnej. Jako kraj rozwijający się powinniśmy obawiać się zbyt wysokiej dynamiki cen i w perspektywie akcesji zbyt niskich stóp procentowych EBC, które mogłyby potęgować w naszym kraju procesy inflacyjne. Lata pokryzysowe jednak rozmyślają niniejszy wzorzec, funkcjonujący zarówno w teorii, jak i praktyce przedakcesyjnej polityki gospodarczej.

Rysunek 5. Realna dynamika PKB w Polsce i strefie euro w latach 2004–2014

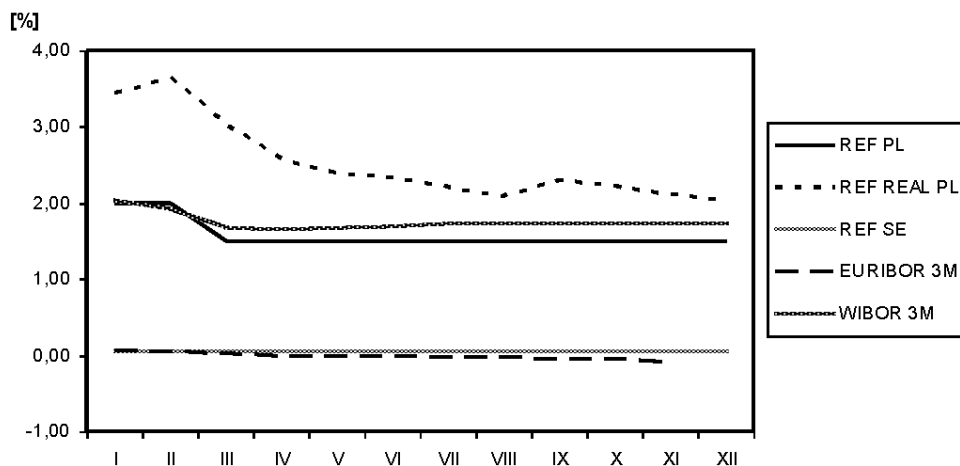
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostatu.

W odniesieniu do dynamiki PKB klarowniej można zauważyć, że Polska jako kraj rozwijający się ma wyższą wartość w tym zakresie niż średnia w strefie euro. Dotyczy to całego okresu badawczego. Różnice w dynamice PKB były dość stabilne i kształtowały się w przedziale 1,6–4,2 pkt. proc, za wyjątkiem „epicentrum” kryzysu, gdy różnica wyniosła 7,1 w 2009 r. na niekorzyść strefy euro. Kształt dynamiki zmian obu, rozpatrywanych szeregów jest dość zbliżony, co ma odzwierciedlenie we współczynniku korelacji Pearsona wynoszącym 0,71.

Obie obserwacje wskazują, że w sferze celów i zarazem wyznaczników decyzji polityki pieniężnej nie występuje klarowna zbieżność Polski ze strefą euro. Ogólnie większa dynamika obu szeregów dla Polski może powodować m.in. konieczność zastosowania odpowiednio wyższych stóp procentowych. Zawirowania kryzysowe sprawiły jednak, że trudno jest jednoznacznie formułować uwagi w tym zakresie.

Rysunek 6 potwierdza, że stopy procentowe dla strefy euro są niższe niż dla Polski. Poddano analizie stopy referencyjne EBC i NBP (w tym przypadku także w ujęciu realnym) oraz stopy na rynkach międzybankowych w 2015r. Z jednej strony niskie stopy procentowe w strefie euro to jedna z korzyści akcesji, która wiąże się potencjalnie z pobudzeniem inwestycji i dalszymi tego konsekwencjami dla wzrostu gospodarczego. Z drugiej jednak strony mogą pojawić się również negatywne konsekwencje, po pierwsze, wskazana powyżej możliwość nadmiernego pobudzania dynamiki cen i dalszymi tego konsekwencjami dla polskiej gospodarki, a po drugie, generalnie bardzo niskie stopy procentowe, bliskie zeru to zagrożenie dla prowadzenia swobodnej polityki pieniężnej przez banki centralne. W szczególności władze pieniężne w obliczu ograniczenia nominalnych i w konsekwencji realnych stóp procentowych w dół muszą często sięgać po niestandardowe instrumenty. Z takim ograniczeniem boryka się obecnie strefa euro zarówno w odniesieniu do stóp EBC, jak i stóp na rynku międzybankowym (rysunek 6).

Rysunek 6. Wybrane krótkoterminowe stopy procentowe w Polsce i strefie euro w 2015 r.

Źródło: dane GUS i Eurostat.

W Polsce wskazane stopy są nieco wyższe i pole manewru władz pieniężnych, chociaż niezbyt duże, nadal występuje. Pozytywnym zjawiskiem jest w ostatnim kwartale spadek stóp procentowych w ujęciu realnym. Należy jednak pamiętać, że w sytuacji potrzeby ich redukcji poniżej zera i w obliczu nominalnych sztywności oraz deflacji może okazać się to niemożliwe. Pozytywnym zjawiskiem natomiast w ostatnim kwartale jest oprócz wskazanego już pewnego ożywienia dynamiki ogólnego poziomu cen (choć jeszcze ujemnej), dodatnia dynamika PKB, która jest zbliżona do szacunków wartości potencjalnej oraz dodatnie oczekiwania inflacyjne, mimo że w warunkach deflacyjnych należy je traktować z pewną ostrożnością.

5. PODSUMOWANIE

Badania przeprowadzone w tekście wskazują, że zbieżność Polski ze strefą euro nie jest zadawalająca w obliczu akcesji i uczestnictwa w jednolitej, europejskiej polityce pieniężnej. Po pierwsze, występują poważne problemy z wypełnianiem samych nominalnych kryteriów z Maastricht. Co prawda w ostatnich latach pokryzysowych można doszukać się pozytywnych tendencji w tym zakresie, jednak powyborcze perspektywy mogą stanowić przeszkodę w jej utrzymaniu. Po drugie, również dokonana w tym opracowaniu ocena konwergencji pod kątem specyfiki strategii EBC nie wypada korzystnie. Badania wskazują na to, że jednolita polityka pieniężna w strefie euro nie byłaby dostosowana do naszych uwarunkowań gospodarczych zarówno w sferze nominalnej, jak i realnej oraz pieniężnej i fiskalnej.

Takie wnioski silnie rzutują na saldo korzyści i kosztów uczestnictwa Polski w Europejskiej Unii Gospodarczej i Walutowej. Nadal pozostaje duża potrzeba, ale i przestrzeń do zarządzania tym saldem poprzez odpowiednio realizowany proces konwergencji. W debacie nad przystąpieniem do strefy euro nie należy koncentrować się nie na konkretnej dacie tylko nad właściwą przedakcesyjną polityką gospodarczą. W związku z powyższymi wnioskami akcesja Polski do strefy euro powinna być we właściwy sposób zaplanowana i przeprowadzona, w odpowiednim horyzoncie czasowym i z uwzględnieniem specyfiki uwarunkowań społeczno-gospodarczych. Powinna ona wpisywać się w proces szeroko rozumianej długookresowej konwergencji rozwijającej polską się gospodarkę. Sama data przystąpienia do strefy euro, po pierwsze, powinna być rzeczą wtórną i wynikać właśnie z całokształtu procesu konwergencji, a po drugie, powinna być ostatecznie określona na najkorzystniejszy moment uwarunkowań naszej oraz ogólnoświatowej koniunktury finansowej i gospodarczej. Z pewnością nie powinna odbywać się w czasach kryzysowych. Jak pokazały bowiem badania w niniejszej pracy zbieżność naszej gospodarki ze strefą euro w takich okolicznościach była wyjątkowo niska, przede wszystkim w zakresie deficytu sektora finansów publicznych oraz dynamiki ogólnego poziomu cen. Po kryzysie sytuacja zaczęła się stopniowo poprawiać.

BIBLIOGRAFIA

- Aksoy Y., De Grauwe P., Dewachter H., *The European Central Bank: Decisions, Rules and Macroeconomic Performance*, "CEPR Discussion Paper" 1999, No. 2067.
- Berger H., de Haan J., Eijfinger S.C.W., *Central Bank Independence: An Update of Theory and Evidence*, Working Paper, CESifo, no. 255, Munich 2000.
- Błaszczuk P., Zwierzchlewski S., *Polska w obliczu akcesji do strefy euro – warianty wypełnienia kryteriów konwergencji*, [w:] Kryńska E. (red.), *Tworzenie i realizacja polityki społeczno-ekonomicznej w Polsce*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2008.
- Bofinger P., *Monetary Policy. Goals, Institutions, Strategies and Instruments*, Oxford University Press, Oxford 2001.

- Chmielewski T., *Od kursu płynnego do unii monetarnej. Znaczenie efektu Balassy-Samuelsona dla polskiej polityki pieniężnej*, Materiały i Studia NBP, nr 163, Warszawa 2003.
- De Cecco M., Giovannini A. (red.), *A European Central Bank? Perspectives on Monetary Unification after Ten Years of the EMS*, CUP, Cambridge 1989.
- ECB, *The Monetary Policy of the ECB*, European Central Bank, Frankfurt am Main 2004.
- Gros D., Thygesen N., *European monetary integration*, Pearson Education, Harlow, England 2003.
- Kokoszczyński R., *Współczesna polityka pieniężna w Polsce*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2004.
- Konopczak K., *Efekt Balassy-Samuelsona i mechanizmy jego absorpcji w krajach Europy Środkowo-Wschodniej*, Departament Edukacji i Wydawnictw, NBP, Warszawa 2013.
- Nowak-Far A., *Unia gospodarcza i walutowa w Europie*, Instytut Wydawniczy EuroPrawo, Warszawa 2011.
- Pentecost E.J., Van Poeck A. (red.), *European Monetary Integration. Past, Present and Future*, Edward Elgar, Nortampton 2001.
- Suardi M., *EMU and assymetries in monetary policy transmission*, European Commission 2001.
- Szczepańska O., *Stabilność finansowa jako cel banku centralnego*, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa 2008.
- Walters A., *The Economics and Politics of Money: The Selected Essays of Alan Walters*, U.K. Elgar 1994.
- Wójcik C., *Dylematy polityki kursowej na drodze do członkostwa Polski w Europejskiej Unii Gospodarczej i Walutowej*, „Gospodarka Narodowa” 2001, nr 7–8.
- Zwierzchlewski S., *Stabilność unii walutowej*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2015.

PRE-ACCESSION ECONOMIC POLICY TOWARDS A UNIFORM ECB POLICY – MECHANISMS AND POST-CRISIS EMPIRICAL EVALUATION FOR POLAND

Summary: The main objective of this paper is to present possible solutions concerning the method for determining the economic policy before the EMU, with particular emphasis on the convergence process in the monetary sphere in the pre- and post-accession and the assessment of the Polish convergence with the euro area in the context of a uniform policy of the European Central Bank.

The paper consists of two main parts. The first (sections 1–2) is mainly theoretical and relates to the institutional aspects of the ECB in the area of the uniform monetary policy (section 1) and the mechanisms of the pre-accession economic policy for the euro area (section 2). The second part (whole section 3) is empirical and was made in the assessment of the convergence Polish economy on the background of the challenges of the uniform monetary policy within the EMU. Reference was made to the Maastricht convergence criteria (section 3.2.) and indicators of the ECB’s monetary policy strategy (section 3.3.).

Studies conducted in the text indicate that the Polish convergence with the euro area is not satisfactory in the face of accession and participation in the single European monetary policy. Firstly, there are serious problems with the performance of the same nominal Maastricht criteria. It is true that in recent years the post-crisis can be traced to the positive trends in this area, but the post-election prospects may constitute an obstacle to its maintenance. Second, also made in the development of convergence assessment in terms of the specifics of the ECB's strategy is not favorably. Research shows that the single monetary policy in the euro zone would not be suited to our economic conditions both in nominal and real and monetary and fiscal policies.

Key words: eurozone, economic convergence, economic policy, European Central Bank.

*Dr Paweł Błaszczuk
PWSZ im. Stanisława Staszica w Pile*

*Dr hab. Sławomir Zwierchlewski
Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu*

*Dr Oleksii Kvilinskyi
Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu*